

Wybory parlamentarne w Indiach w 2014 r. – znaczenie dla polityki wewnętrznej i zagranicznej

Jakub Zajączkowski

Uniwersytet Warszawski

W 2014 r. odbyły się wybory do izby niższej parlamentu Indii, czyli Lok Sabha (Zgromadzenie Ludowe). Po raz pierwszy od 1984 r. jedna partia zdobyła ponad 50% miejsc w izbie niższej, co uprawnia ją do samodzielnego rządzenia. Wygrana koalicji Narodowego Sojuszu Demokratycznego (National Democratic Alliance, NDA) pod przewodnictwem Indyjskiej Partii Ludowej (Bharatiya Janata Party, BJP), która będzie miała 336 miejsc (na 543) w Lok Sabha, i najgorszy w historii wynik wyborczy Indyjskiego Kongresu Narodowego (IKN; uzyskał jedynie 44 miejsca w parlamencie) ukształtowały nową scenę polityczną w Indiach. Celem artykułu jest analiza wyników wyborczych oraz omówienie ich wpływu na system polityczny oraz na realizowaną przez Indie politykę gospodarczą i zagraniczną.

Kwestią zasadniczą jest próba odpowiedzi na pytanie, czy zwycięstwo BJP oraz utworzenie rządu przez nowego premiera Narendrę Modiego wpłynie na tempo reform gospodarczych oraz politykę zagraniczną Indii. Wydaje się, że tak zdecydowane zwycięstwo jednej partii daje Indiom szansę przede wszystkim na realizację koniecznych, ale trudnych reform, zwłaszcza w sektorze rolnym, prawie pracy itd. W ostatnich 25 latach koalicyjne rządy nie były w stanie ich przeprowadzić. Należy jednak unikać jednoznacznych ocen. Dokonując bowiem analizy wyborów do Lok Sabha, trzeba wziąć pod uwagę specyfikę Indii. Są one państwem zróżnicowanym, wielokulturowym, z liczbą ludności sięgającą ponad 1 250 mld¹. W artykule przedstawione zostaną możliwe scenariusze dotyczące polityki wewnętrznej i zagranicznej. Wydaje się jednak, że wyniki wyborów nie przyniosą rewolucji, lecz ewolucję. Dotyczy to zwłaszcza polityki wewnętrznej. Nie należy spodziewać się znaczącego przyspieszenia realizacji niepopularnych reform. W dużo większym stopniu zmiany uwidoczną się w polityce zagranicznej Indii.

Słowa kluczowe: Narodowy Sojusz Demokratyczny, Indyjska Partia Ludowa, BJP, Indyjski Kongres Narodowy, IKN, Lok Sabha, fala Modiego, strategiczny czworobok, Indo-Pacyfik, region Oceanu Indyjskiego, ASEAN, polityka zagraniczna Indii

Jakub Zajączkowski – doktor, Instytut Stosunków Międzynarodowych, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski.

Wynagrodzenie autorskie sfinansowane zostało przez Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych KOPIPOL z siedzibą w Kielcach z opłat uzyskanych na podstawie art. 20 oraz art. 20¹ ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

¹ <http://data.worldbank.org/country/india> (data dostępu: 5.03.2015).

1. Przesłanki i uwarunkowania dynamiki zmian na scenie politycznej w Indiach – widmo kryzysu gospodarczego i stagnacja polityczna

Wśród przesłanek przegranej IKN oraz zdecydowanego zwycięstwa BJP należy wymienić wewnętrzne uwarunkowanie gospodarcze oraz polityczne. Na przełomie lat 2013/2014 i w pierwszych dwóch kwartałach 2014 r. gospodarka Indii notowała najgorsze od 1991 r. wartości wskaźników ekonomicznych: średni wzrost PKB wynosił ok. 4,7%, poziom bezrobocia był na poziomie ok. 10%, deficyt budżetowy powyżej 10%, wzrost produkcji także miał najniższe wskaźniki od początku ostatniej dekady XX w.² Czynnikiem wpływającym na kryzys były nie tylko uwarunkowania zewnętrzne (tzn. skutki światowego kryzysu finansowego), ale również brak reform gospodarczych. Mimo znacznego zwycięstwa w wyborach w 2009 r. IKN nie był w stanie przeprowadzić reform. Dotyczyło to takich sfer jak sektor rolny czy prawo pracy. Nie dokonano żadnych reform także w kontekście nierentownych, wielkich przedsiębiorstw państwowych³.

Mimo postępów w liberalizacji handlu zagranicznego Indie wciąż nie w pełni wykorzystują możliwości w eksporcie. Wyraźnie odróżnia je to od Chin i innych państw w Azji Wschodniej. Eksport dóbr wciąż odgrywa rolę drugorzędną; stąd relatywnie niska jego wartość⁴. Zagraniczna sprzedaż dóbr i usług łącznie stanowi niecałe 24% PKB⁵, tym samym indyjski eksport jest ponad czterokrotnie mniejszy od chińskiego. Indie notują także systematycznie rosnący deficyt handlowy, m.in. z głównymi partnerami handlowymi, takimi jak Chiny. W 2013 r. wyniósł on w relacjach z Pekinem ponad 31 mld USD⁶. Rząd Manmohana Singha nie dokonał także konsolidacji finansów publicznych oraz nie usprawnił systemu egzekwowania podatków. Wydaje się, że po 2011 r. pozycja premiera w stosunku do przywódców koalicyjnych partii regionalnych i lokalnych była coraz słabsza. Z ich strony nie było gotowości na cięcia budżetowe czy reformy.

Spowolnienie indyjskiej gospodarki uwidoczniło się w latach 2012–2013. Magazyn „The Economist” określał je jako „problem pięciogwiazdkowy” (*a five-star problem*)⁷. Indyjski ekonomista Arvind Subramanian, próbując odpowiedzieć na pytanie o przyczyny kryzysu gospodarki indyjskiej, wskazywał na dwie kwestie: po

² M. Kapur, R. Mohan, *India's Recent Macroeconomic Performance: An Assessment and Way Forward*, „IMF Working Paper” 2014, February, WP/14/68, s. 5, <http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects/data?region=SAS> (data dostępu: 15.01.2015).

³ R.K. Dash, Ch. Sharma, *FDI, Trade and Growth Dynamics: New Evidence from the Post-Reform India*, „The International Trade Journal” 2011, nr 2, s. 233–266.

⁴ A. Sen, *India Misses 2013–14 Target*, „The Hindu” z 11.04.2014.

⁵ <http://wdi.worldbank.org/table/4.8>; <http://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> (data dostępu: 20.02.2015).

⁶ *India-China Trade: record \$ 31 bn Deficit in 2013*, „The Hindu” z 10.01.2014, <http://www.thehindu.com/business/indiachina-trade-record-31-bn-deficit-in-2013/article5562569.ece> (data dostępu: 25.02.2015).

⁷ *India's Economy: A Five-star problem*, „The Economist” z 30.08.2013.

pierwsze rządząca od 2004 r. koalicja pod przywództwem IKN przyjęła założenie, że wzrost gospodarczy jest „cechą stałą, działa jak autopilot”⁸; po drugie uzyskiwane dochody przeznaczono na utrzymywanie nierentownych przedsiębiorstw państwowych oraz subsydiowanie rolnictwa, czym powiększono deficyt budżetowy⁹. Główną przyczyną kryzysu i stagnacji był brak reform w sektorach rolnym i przemysłowym oraz w sektorze finansów publicznych i zahamowanie dalszej liberalizacji handlu¹⁰. Konieczna wydawała się także reforma sektora bankowego. W 2012 i 2013 r. pojawił się problem tzw. złych długów¹¹. Dotyczyło to zwłaszcza banków państwowych¹². W opinii ministra finansów Indii już w rządzie BJP (pod koniec 2014 r.) Aruna Jaitleya indyjski sektor bankowy, głównie państwowy, będzie potrzebował ok. 40 mld USD nowego kapitału na reformy, które pozwolą mu na sprostanie regulacjom międzynarodowym. Kolejne 45 mld USD konieczne będzie na pokrycie kosztów wynikłych ze strat związanych ze złymi długami¹³. Nicholas C. Hope, Anjini Kochar, Roger Noll i T.N. Srinivasan wskazują, że problemy gospodarcze Indii były spowodowane brakiem woli politycznej do przeprowadzenia kolejnej generacji reform. Dotyczyło to zwłaszcza reform instytucjonalnych i strukturalnych oraz w sektorach infrastruktury i edukacji¹⁴. Qazi Muhammad Adnan Hye i Wee-Yeap Lau podkreślają, że od 2004 r. rządowi Singha nie udało się przeprowadzić reformy szkolnictwa. Indie nie w pełni wykorzystują dywidendę demograficzną. W dłuższej perspektywie brak reformy w dziedzinie edukacji może mieć negatywne skutki na tempo wzrostu gospodarczego¹⁵. Pogarszające się wskaźniki ekonomiczne oraz stagnacja polityczna nie sprzyjały wzrostowi atrakcyjności inwestycyjnej Indii¹⁶. Przepaść między Indiami a Chinami w tej dziedzinie wzrastała na niekorzyść tych pierwszych. Według danych raportu *World Investment Report 2014* przygotowanego przez Konferencję Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD) wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) w Indiach spadła z 36 mld USD w 2011 r. do 24 mld USD

⁸ A. Subramanian, *Why India's Economy Is Stumbling*, „The New York Times” z 30.08.2013.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Zob. P. Gupta, R. Hasan, U. Kumar, *What Constraints Indian Manufacturing?*, w: B. Eichengreen, P. Gupta, R. Kumar (eds), *Emerging Giants: China and India in the World Economy*, Oxford University Press, Oxford 2010, s. 307–341.

¹¹ Zob. V. Bajaj, *Bad Loans at State-Run Banks Add to India's Woes*, „The New York Times” z 15.03.2012; *India's Corporate Debt: Stand and Delever*, „The Economist” z 7.06.2014.

¹² Zob. M. Rajeew, H.P. Mahesh, *The Indian Banking System: Reforms and Beyond*, w: J. Zajączkowski, J. Schottli, M. Thapa (eds), *India in the Contemporary World: Polity, Economy and International Relations*, Routledge, New Delhi–London–New York 2014, s. 177–204.

¹³ *Corporate Debt in India. Power Cut: Hamstrung Banks Are a Barrier to Faster Economic Growth in India*, „The Economist” z 6.12.2014.

¹⁴ N.C. Hope, A. Kochar, R. Noll, T.N. Srinivasan, *Introduction*, w: idem (eds), *Economic Reform in India. Challenges, Prospects and Lessons*, Cambridge University Press, Cambridge 2013, s. 4.

¹⁵ Q.M. Adnan Hye, W.-Y. Lau, *Trade Openness and Economic Growth: Empirical Evidence from India*, „Journal of Business Economics and Management” 2015, nr 1, s. 188–205.

¹⁶ P.B. Prime, V. Subrahmanyam, Ch. Miao, *Competitiveness in India and China: FDI Puzzle*, „Asia Pacific Business Review” 2012, nr 3, s. 303–333.

w 2012 r.; w 2013 r. wyniosła zaś 28 mld USD¹⁷. Od 2010 r. spada także poziom indyjskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych: od 15 mld USD w 2010 r. do 8 mld USD w 2012 r. i 1,5 mld USD w 2013 r.¹⁸

Stagnację gospodarczą pogłębiały także utrzymujące się dysproporcje między poszczególnymi stanami. Rząd Singha na początku swojego urzędowania w 2004 r. obiecywał wsparcie dla stanów, w których wzrost gospodarczy nie był wysoki. Niwelowanie różnic społecznych oraz wprowadzanie reform w najuboższych stanach stało się jednak coraz trudniejsze w latach 2012–2014 z powodu utracenia w nich władzy przez IKN. Ponadto nie udało się zreformować tzw. programów afirmacyjnych, których celem miało być wspieranie obywateli z najniższych warstw społecznych. Brak realizacji tych obietnic wyborczych, które przyniosły niespodziewany sukces wyborczy IKN w 2004 r., miał poważne implikacje 10 lat później¹⁹.

Jednocześnie kryzysowi gospodarstwu towarzyszył kryzys polityczny. Koalicyjny rząd Singha oraz rządząca główna partia IKN znacznie tracili poparcie społeczne, czego przykładem były wybory do stanowych zgromadzeń m.in. w Delhi w grudniu 2013 r. Spadek zaufania społecznego wynikał nie tylko z kryzysu gospodarczego, ale także z braku skutecznej walki z korupcją oraz niewydolnością systemu administracyjnego. Do połowy 2014 r. słaby rząd Singha *de facto* administrował państwem, natomiast nie podejmował już istotnych decyzji politycznych i gospodarczych. Wskazywano w tym kontekście na kryzys zarządzania państwem.

Uwarunkowania wewnętrzne miały negatywny wpływ na politykę zagraniczną Indii. Mimo że premier Singh wykazywał znaczną aktywność, zwłaszcza w Azji Wschodniej, to podpisywane przez niego deklaracje i porozumienia miały jedynie charakter deklaracyjny. Nie szły za tym konkretne działania. Przykładem jest m.in. ustanowienie partnerstwa strategicznego ze Stowarzyszeniem Narodów Azji Południowo-Wschodniej (Association of South-East Asian Nations, ASEAN) oraz z Wietnamem w 2007 r. W tym kontekście należy także wymienić porozumienie o współpracy obronnej z 2001 r. i partnerstwie strategicznym z Indonezją z 2005 r.²⁰ Umowy te, mimo że zacieśniały współpracę marynarek wojennych Indii z państwami Azji Południowo-Wschodniej, nie przyniosły przełomu we wzajemnych relacjach. Premier Singh koncentrował się bowiem na kwestiach gospodarczych, a unikał zagadnień, które mogłyby zaostrzyć relacje z Chinami. Indie nie wypowiedziały się na temat sporu na Morzu Południowochińskim m.in. podczas wzrostu napięcia między

¹⁷ http://unctad.org/sections/dite_dir/docs/wir2014/wir14_fs_in_en.pdf (data dostępu: 13.02.2015).

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ R.U. Arora, S. Ratnasiri, *Economic Reforms, Growth and Well-Being: Evidence from India*, „Journal of Economic Policy Reform” 2015, nr 1, s. 16–33.

²⁰ Na temat ograniczeń w relacjach Indii z Wietnamem i Indonezją zob. D. Brewster, *India as an Asia Pacific Power*, Routledge, New York–London 2012, s. 90–118; K.S. Lean Collin, *ASEAN Perspectives on Naval Cooperation with India: Singapore and Vietnam*, „India Review” 2013, nr 3, s. 186–206.

Chinami a Wietnamem i Filipinami²¹. Dla państw Azji Południowo-Wschodniej Indie nie były ani głównym partnerem gospodarczym (pozostawały nimi Chiny), ani politycznym i strategicznym. Wciąż odgrywały marginalne znaczenie w regionalnym systemie bezpieczeństwa w Azji Wschodniej, nie były tam liderem procesów integracyjnych. Niezmiennie część państw Azji Wschodniej była przeciwna członkostwu Indii w Radzie Współpracy Gospodarczej Azji-Pacyfiku (Asia-Pacific Economic Co-operation, APEC)²².

Mimo zapowiedzi Indii o wzmocnieniu stosunków z Australią także one były ograniczone. Poziom wymiany nie był satysfakcjonujący, w 2011 r. wynosił on jedynie 10 mld USD. Brak było także postępów w implementacji porozumienia ze Stanami Zjednoczonymi (USA) dotyczącego cywilnej współpracy w dziedzinie nuklearnej. Wynikał on m.in. z przepisów prawnych regulujących współpracę indyjskiego sektora nuklearnego z partnerami zewnętrznymi, zawartych w ustawie o odpowiedzialności cywilnej za szkody nuklearne z 2010 r. (*Civil Liability Nuclear Damage (CLND) Act*)²³.

Indiom brak było zarówno wizji, jak i aktywnej polityki w kontekście najbliższego sąsiedztwa, czyli Azji Południowej. Po szczycie Południowoazjatyckiego Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej (South Asian Association for Regional Co-operation, SAARC) na Malediwach w 2011 r. Indie nie podejmowały inicjatyw, które służyłyby zacieśnieniu relacji z tymi państwami. Indyjscy badacze w większości byli zgodni, że rząd Singha nie ma nie tylko strategii dla regionu Azji Wschodniej i Oceanu Indyjskiego, ale także dla najbliższego sąsiada. Ashok K. Behuria, Smruti S. Pattanaik i Arvind Gupta w artykule *Does India Have a Neighbourhood Policy?* zwracali uwagę, że Indie nie zdefiniowały po 2004 r. celów swojej polityki w regionie Azji Południowej. Nie potrafiły wyartykułować swoich intencji i założeń. Brakowało także całościowej koncepcji oraz efektywnego wykorzystywania w regionie instrumentów geoeconomicznych. Była to jedna z przyczyn napięć i nieporozumień w relacjach z państwami Azji Południowej²⁴.

Jednocześnie brakowi wizji Indii w działaniach w Azji Wschodniej i Azji Południowej towarzyszyła aktywna strategia Chin w tym regionie. Od kilku lat Chiny konsekwentnie tworzą tzw. zamorskie punkty strategiczne (*overseas strategic points*) w obszarze Oceanu Indyjskiego. Część badaczy określa tę strategię jako „tworzenie sznura pereł” (*string of pearls*)²⁵. Pekin wyróżnia trzy kategorie punktów

²¹ D. Scott, *India's Role in the South China Sea: Geopolitics and Geoeconomics in Play*, „India Review” 2013, nr 2, s. 51–69.

²² Zob. D. Brewster, *Indian Strategic Thinking about East Asia*, „Journal of Strategic Studies” 2011, nr 6, s. 825–852.

²³ D. Brewster, *India's Ocean: The Story of India's Bid for Regional Leadership*, Routledge, New York–London 2014, s. 163–181.

²⁴ A.K. Behuria, S.S. Pattanaik, A. Gupta, *Does India Have a Neighbourhood Policy?*, „Strategic Analysis” 2012, nr 2, s. 229–246.

²⁵ D. Brewster, *Beyond the 'String of Pearls': Is There Really a Sino-Indian Security Dilemma in the Indian Ocean*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2014, nr 2, s. 133–149.

strategicznych: zabezpieczające północny odcinek morskich szlaków komunikacyjnych (*sea lanes of communications*, SLOCs) – czyli bazy i porty w Pakistanie (Gwadar), na Sri Lance, Malediwach i w Mjanmie, zachodni łańcuch – porty i bazy łączące Dżibuti, Jemen, Oman, Kenię, Tanzanię i Mozambik, oraz południowy łańcuch – łączący Seszele i Madagaskar. Chiny utworzyły lub planują utworzenie baz i portów także w Tajlandii. Koncepcja *string of pearls* ma charakter wielowymiarowy, na który składają się przede wszystkim instrumenty ekonomiczne, polityczne i – w najmniejszym stopniu – militarne. Indie z niepokojem obserwowały zacieśniające się relacje między Sri Lanką a Pekinem. Strategię Chin w regionie Oceanu Indyjskiego należy także rozpatrywać w szerszym kontekście. Jest ona częścią tzw. strategii dwóch oceanów (*two ocean strategy*). Jej celem jest nie tylko połączenie Chin z Oceanem Indyjskim, ale także uczynienie głównie z prowincji Junnan pomostu między Oceanem Indyjskim a Pacyfikiem. Projekty infrastrukturalne w państwach regionu Oceanu Indyjskiego są także kluczowym elementem strategii w budowie tzw. morskiego szlaku jedwabnego (*Maritime Silk Road*), który jest z kolei jednym z filarów tworzenia przez Chiny lądowego jedwabnego szlaku (*Silk Road Economic Belt*), obejmującego Azję Środkową, Azję Zachodnią oraz Azję Południową i Południowo-Wschodnią. Działania Chin w regionie Oceanu Indyjskiego należy więc rozpatrywać w kontekście powiększania ich stref wpływów na tym obszarze i w regionie Azji-Pacyfiku²⁶.

Wobec nowych wyzwań i zagrożeń dla bezpieczeństwa Indii polityka zagraniczna w latach 2009–2014 w okresie rządów IKN cechowała się ambiwalencją i brakiem klarownej wizji²⁷. Indie unikały podejmowania decyzji m.in. w dziedzinie rozwoju polityki nuklearnej i zbrojeń. Subrata K. Mitra charakteryzuje politykę zagraniczną i bezpieczeństwa Indii w tym okresie jako „niepewną, bez jasno określonych celów strategicznych”²⁸. Stephen P. Cohen wskazuje, że wśród elit IKN wciąż istniał sentyment do wartości nawiązujących do zasad niezaangażowania i solidarności afro-azjatyckiej²⁹. Ponadto Jagdish Bhagwati i Arvind Panagariya podkreślają, że wielu przedstawicieli IKN, pełniących różne funkcje w administracji, z nostalgią wspominało socjalistyczny model gospodarki i było jego zwolennikami. Byli oni przeciwnikami

²⁶ Zob. J. Holslag, *The Reluctant Pretender: China's Evolving Presence in the Indian Ocean*, „Journal of the Indian Ocean Region” 2013, nr 1, s. 42–52; K. Noguchi, *Bringing Realism Back In: Explaining China's Strategic Behavior in the Asia-Pacific*, „Asia-Pacific Review” 2011, nr 2, s. 60–85.

²⁷ D. Scott, *India's Aspirations and Strategy for the Indian Ocean – Securing the Waves?*, „Journal of Strategic Studies” 2013, nr 4, s. 484–511; H.V. Pant, *India in the Indian Ocean: A Mismatch Between Ambitions and Capabilities*, w: H.V. Pant (ed.), *The Rise of the Indian Navy: Internal Vulnerabilities, External Challenges*, Ashgate, Farnham 2012, s. 121–138.

²⁸ S.K. Mitra, *Lone Warrior, Regional Actor or Global Player? Statecraft and Indian Foreign Policy in the 21st Century*, paper will be presented at the panel on „Between regionalism and globalism: The United States, China and India in the 21st century”, the International Studies Association's annual conference at New Orleans, February 17–23, 2014, s. 3.

²⁹ S.P. Cohen, *India: Emerging Power*, The Brookings Institution, Washington 2001, s. 2.

dalszej liberalizacji³⁰. W swoich działaniach nie tylko wewnętrznych, ale także na arenie międzynarodowej, premier Singh był więc często osamotniony. Dualizm wynikający z różnic między premierem a częścią elit IKN uwidocznił się m.in. podczas debaty na temat cywilnej współpracy nuklearnej między Indiami a USA oraz podczas dyskusji dotyczącej liberalizacji handlu detalicznego.

Część indyjskich badaczy wskazywała także, że indyjskiej polityce zagranicznej brak było szerszej perspektywy. Nie uwzględniano w sposób wystarczający kwestii związanych z polityką handlową, zwłaszcza przedsiębiorstwami indyjskimi. Biznes indyjski pozostawał poza głównym nurtem indyjskiej strategii międzynarodowej³¹. Rządowi Singha brakowało także spójnej strategii w kontekście negocjacji klimatycznych. Zdaniem jednego z indyjskich badaczy Indie *de facto* bardziej próbowały reprezentować interesy silnie zróżnicowanego i podzielonego Południa, aniżeli realizowały interesy własne³². Indie powinny porzucić retorykę antyzachodnią i rozpocząć poważną debatę na temat ograniczenia negatywnych skutków wynikających z ocieplania klimatu³³. Konceptualizacji celów polityki zagranicznej oraz odpowiedniej ich implementacji nie służyły uwarunkowania administracyjno-biurokratyczne oraz brak klarownego podziału kompetencji między gabinetem premiera, ministerstwem spraw zagranicznych i Radą Bezpieczeństwa Narodowego³⁴. Realizacja polityki zagranicznej charakteryzowała się zdaniem jednej z indyjskich badaczek fragmentaryzacją i brakiem koordynacji³⁵. Shrikant Paranjpe uważa, że w latach 2004–2013 mieliśmy do czynienia z regresem w kontekście kultury strategicznej. Brak było debat strategicznych; decyzje były podejmowane *ad hoc*, często przez biurokratów³⁶.

Rządy Singha krytykowano za brak zdecydowania oraz stagnację. W kwietniu 2014 r., czyli miesiąc przed wyborami, ukazała się w Indiach książka Sanjaya Baru, rzecznika prasowego premiera Singha w latach 2004–2008, pt. *The Accidental Prime Minister: The Making and Unmaking of Manmohan Singh*³⁷. Już w tytule autor określa Singha jako przypadkowego premiera, który *de facto* nie miał wpływu nie tylko na kluczowe decyzje, ale również najbliższe otoczenie. Książka spotkała się z bardzo

³⁰ Zob. J. Bhagwati, A. Panagariya, *India's Tryst with Destiny: Debunking Myths that Undermine Progress and Addressing New Challenges*, Collins Business, New Delhi–London–New York 2012, s. 7.

³¹ G. Dua, *Global Sentiments Likely to Weigh on Indian Markets in 2015*, „The Economic Times” z 1.01.2015, <http://economictimes.india-times.com/markets/stocks/news/global-sentiments-likely-to-weigh-on-indian-markets-in-2015/articleshow/45716198.cms> (data dostępu: 10.01.2015).

³² U. Abhankar, *India Needs to Take the Lead*, „The Hindu” z 31.12.2014.

³³ Ibidem.

³⁴ M. Chatterjee Miller, *India's Feeble Foreign Policy: A Would-be Great Power Resists Its Own Rise*, „Foreign Affairs” 2013, nr 3, <http://www.foreignaffairs.com/articles/139098/manjari-chatterjee-miller/indias-feeble-foreign-policy> (data dostępu: 10.03.2015).

³⁵ Ibidem.

³⁶ S. Paranjpe, *India's Strategic Culture. The Making of National Security Policy*, Routledge, New Delhi–London–New York 2013, s. 10.

³⁷ S. Baru, *The Accidental Prime Minister: The Making and Unmaking of Manmohan Singh*, Penguin, New Delhi 2014.

dużym zainteresowaniem. Choć część badaczy krytycznie odnosiła się do niektórych założeń i twierdzeń, to większość zgadzała się z główną tezą, przedstawiającą premiera jako polityka słabego i bez politycznego zaplecza.

Większość analityków przewidywała zwycięstwo BJP w wyborach w maju 2014 r. Kwestią otwartą pozostawała skala sukcesu wyborczego. Jednocześnie warto zaznaczyć, że przed zwycięskimi dla BJP wyborami w 1999 r. pojawiały się obawy związane z głoszonymi przez niektórych jej liderów hasłami nacjonalistycznymi itp. Część badaczy uważała, że nacjonalizm hinduski oraz komunalizm mogą być zagrożeniem dla indyjskiej demokracji, a nawet przyczynić się do zmniejszenia roli Indii w świecie³⁸. Przed wyborami w 2014 r. takich obaw już nie było. Złożyło się na to kilka elementów.

Po pierwsze doświadczenia rządów BJP z lat 1999–2004 pokazywały, że głównym celem dla partii jest realizacja aspiracji mocarstwowych Indii. Konieczny jest więc dalszy rozwój gospodarczy. Warunkiem tego jest stabilizacja i zacieśnianie relacji z mocarstwami zachodnimi, głównie z USA. Konflikty w Azji Południowej czy napięcia wewnętrzne nie będą służyć realizacji głównego celu.

Po drugie w czasie kampanii Narendra Modi, lider i kandydat BJP na premiera, koncentrował się wyłącznie na kwestiach ekonomicznych i modernizacji. BJP nie zaskoczyły kontrowersje wokół jej lidera, oskarżanego o bierność, gdy rządził stanem Gudżarat podczas pogromu muzułmanów w 2002 r. (zginęło w nim ok. 1000 osób). Oskarżenia te oraz nacjonalistyczne wypowiedzi sprzed kilku lat okazały się bowiem mniej ważne niż program gospodarczy. Ponadto Modi i jego sztab wyborczy zdawali sobie sprawę, że zdecydowane zwycięstwo mogą uzyskać tylko dzięki głosom wyborców umiarkowanych i centrowych. Podczas kampanii wyborczej Modi unikał więc tematu napięć między społecznościami religijnymi, obiecując utworzenie rządu ekspertów w czasach kryzysu finansowego. Ponadto podkreślał, że z reform gospodarczych wprowadzonych przez niego w Gudżaracie korzystali nie tylko hinduiści, ale także muzułmanie, których sytuacja finansowa i bytowa również znacznie się polepszyła. Jednocześnie liderzy BJP, nawiązując do skutecznej kampanii z 1999 r., podkreślali, że są partią centroprawicową, i odcinali się od radykalnych haseł. Wskazywano, że Modi podczas zakończonych sukcesem gospodarczym rządów w Gudżaracie oparł się na technokratach, fachowcach, a odciął się od liderów skrajnie nacjonalistycznych. Sztab wyborczy Modiego zaznaczał, że taki model zarządzania będzie wdrażany także na szczeblu centralnym, jeśli wygra wybory.

Uwarunkowania polityczne, m.in. wewnętrzna słabość rządu i IKN, brak podejmowania decyzji w wielu kwestiach przez rząd oraz brak spójnej i dynamicznej kampanii IKN, utorowały drogę do zwycięstwa BJP. Rząd Singha i przywódca IKN w niewystarczający sposób uwypuklali w kampanii wyborczej fakt, że to podczas

³⁸ G. Perkovich, *Is India a Major Power?*, „The Washington Quarterly” 2003–2004, Vol. 27, No. 1, s. 139.

ich panowania Indie przeszły dość stabilnie przez światowy kryzys finansowy w 2008 i 2009 r. Krytycy rządu zwracali jednak uwagę, że IKN nie spełnił oczekiwań, w tym związanych z reformami, po zdecydowanym zwycięstwie w wyborach w 2009 r. Względnie stabilna sytuacja Indii na tle innych państw w okresie kryzysu lat 2008–2009 spowodowała, że oczekiwania na dalszy dynamiczny rozwój po wyborach w 2009 r. były wygórowane. Dokonując oceny rządów Singha po 2011 r. w dziedzinie gospodarczej, należy wziąć pod uwagę uwarunkowania zewnętrzne, m.in. politykę realizowaną przez amerykański Bank Rezerw Federalnych (chodzi zwłaszcza o zakończeniu programu tzw. luzowania finansowego). Niestabilna sytuacja rządu powodowała jednak, że w latach 2012–2014 percepcja Indii przez rynki finansowe oraz międzynarodowe instytucje gospodarcze pogorszyła się. Mimo że przyczyną obniżenia wskaźników gospodarczych były nie tylko uwarunkowania wewnętrzne, ale także zewnętrzne, to w ostatnich latach rządów Singha elity gospodarcze Indii oraz społeczeństwo z coraz większym sceptycyzmem oceniały jego poczynania.

2. Wybory 2014 r. – tzw. fala Modiego i pożegnanie z mitem dynastii Nehru-Gandhi

W majowych wyborach parlamentarnych w 2014 r. indyjskich wyborców porwała tzw. fala Modiego, lidera BJP, który obiecywał podczas kampanii powrót do szybkiego wzrostu gospodarczego, zahamowanie inflacji oraz walkę z korupcją. Słowem-kluczem kampanii wyborczej Modiego było *vikas*, czyli „rozwój”. NDA zdobył około 48% wszystkich głosów w wyborach. Będzie miał o 188 więcej posłów niż w poprzedniej kadencji i nie jest uzależniony od silnych partii regionalnych z Zachodniego Bengalu oraz Tamilnadu. Oznacza to o wiele bardziej stabilny rząd niż po zwycięskich dla BJP wyborach w 1999 r., kiedy premier Atal B. Vajpayee musiał stworzyć koalicję z 22 partii, w tym głównie regionalnych. Skala zwycięstwa BJP zaskoczyła komentatorów politycznych. Mimo że sondaże wskazywały na jej zdecydowaną przewagę, większość analityków przewidywała, że po wyborach nie będzie ona miała wystarczającej liczby mandatów do samodzielnego utworzenia rządu. Prognozowano długie negocjacje powyborcze z partiami regionalnymi. BJP uzyskała jednak ponad 50% miejsc w Lok Sabha, zdobywając 282 mandaty³⁹. Zjednoczony Sojusz na rzecz Rozwoju (United Progressive Alliance, UPA), pod przywództwem IKN, uzyskał jedynie 60 miejsc⁴⁰.

Powodów tak zdecydowanego zwycięstwa BJP można wyróżnić kilka. Po pierwsze rozczarowanie rządami Singha. Dotyczyło ono jednak nie tylko wyborców z warstw najuboższych. Wbrew powszechnym opiniom wybory w 2009 r. wygrał

³⁹ *Promising the Good Times: An Overwhelming Election Victory Promises to Reshape Indian Politics*, „The Economist” z 24.05.2014.

⁴⁰ Election Commission of India, <http://eciresults.ap.nic.in/> (data dostępu: 20.01.2015); *India's Results Roll In: Landslide for Modi*, „The Economist” z 16.05.2014.

Tabela 1. Wyniki wyborów do izby niższej parlamentu (Lok Sabha) Indii w 2014 r. (dziewięć głównych partii)

Partia	Koalicja	Liczba oddanych głosów (w %)	Zmiana oddanych głosów w porównaniu do wyborów w 2009 r. (w %)	Liczba mandatów w izbie niższej parlamentu	Zmiana liczby mandatów w porównaniu do wyborów w 2009 r.
Indyjska Partia Ludowa (Bharatiya Janata Party, BJP)	NDA	31,00	12,20	282	166
Indyjski Kongres Narodowy (Indian National Congress, INC)	UPA	19,31	9,24	44	-162
All India Anna Dravida Munnetra Kazhagam (AIADMK)	-	3,27	1,60	37	28
All India Trinamool Congress (AITMC)	-	3,84	0,34	34	15
Biju Janata Dal	-	1,71	0,12	20	6
Shiv Sena	NDA	1,85	0,30	18	7
Telugu Desam Party	NDA	2,55	0,04	16	10
Telangana Rashtra Samithi	-	1,22	0,60	11	9
The Communist Party of India (Marxist) – CPI(M)	-	3,25	-2,08	9	-7

Źródło: Election Commission of India, <http://ecireresults.ap.nic.in/> (data dostępu: 20.01.2015).

IKN przede wszystkim dzięki poparciu mieszkańców miast i klasy średniej. W 2014 r. wyborcy ci głosowali już jednak na BJP. Po drugie w tym kontekście należy także wspomnieć o ewolucji struktury wyborczej w Indiach, przede wszystkim o liczebnym wzroście klasy średniej, mieszkającej w miastach. W ciągu ostatnich kilku lat obserwuje się wzrost liczby wyborczych okręgów miejskich. Podczas dyskusji w Brookings Institution eksperci wskazywali, że młodzi, wykształceni, mieszkający w miastach, o poglądach umiarkowanych zdecydowanie poparli BJP i Modiego, który symbolizuje sukces gospodarczy i liberalne reformy gospodarcze⁴¹. Po trzecie biznes indyjski także popierał Modiego. Na taki scenariusz najbardziej liczyły indyjskie rynki finansowe. Już 12 maja, po zakończeniu ostatniej fazy wyborów, gdy pojawiły się pierwsze sondaże faworyzujące BJP, giełda w Mumbaju, czyli finansowej stolicy Indii, zareagowała wzrostami. Uważano bowiem, że choć poprzedni premier, Singh, opowiadał się za liberalnymi reformami, to większość elit politycznych IKN wciąż z sentymentem odnosiła się do socjalizmu. Brak było woli politycznej do wprowadzenia dalszych i koniecznych liberalnych reform gospodarczych. Rządy Modiego dawały nadzieję na kolejną generację liberalnych reform⁴².

Atmosferę oczekiwania na zmiany odzwierciedla jeden z tytułów artykułu korespondenta magazynu „The Economist”, który wskazywał w nim, że zdecydowane zwycięstwo Modiego daje nadzieję na zmiany na indyjskiej scenie politycznej⁴³. Uwarunkowania te przełożyły się znacząco na frekwencję wyborczą, która wyniosła ponad 66% (uprawnionych do głosowania było ponad 815 mln obywateli Indii). BJP uzyskała największe poparcie tradycyjnie na północy i na zachodzie. Fala Modiego spowodowała jednak, że znaczne poparcie BJP uzyskało także m.in. w Uttar Prades i Biharze, a więc w stanach, gdzie dominują partie regionalne. Wyjątkowo dobrze BJP wypadła także na południu Indii. Partia ta przeznaczyła na kampanię wyborczą ponad 1 mld USD⁴⁴.

Jednocześnie, mimo że sztab wyborczy Modiego prowadził umiarkowaną kampanię, nacjonalistyczna organizacja Rashtriya Swayamsevak Sangh (RSS), której Modi jest członkiem od lat młodzieńczych, mobilizowała tradycyjny elektorat nacjonalistyczny. Chociaż sztabowi Modiego udało się wykreować wizerunek przywódcy pragmatycznego, skoncentrowanego na kwestiach gospodarczych, to jednocześnie struktury lokalne BJP i RSS przekonywały nacjonalistycznych wyborców, że Modi gwarantuje powrót do tradycyjnych wartości hinduistycznych⁴⁵. W opinii Pradeepa Chhibbera i Rahula Verma

⁴¹ <http://www.brookings.edu/blogs/brookings-now/posts/2014/05/experts-discuss-historic-bjp-narendra-modi-victory-india-elections> (data dostępu: 9.01.2015).

⁴² *India's Next Prime Minister: The Modi Era Begins*, „The Economist” z 18.05.2014.

⁴³ *Promising the good times...*, op.cit.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Rashtriya Swayamsevak Sangh (RSS) założono w 1925 r. jako niepolityczną organizację kulturalną, mającą za zadanie wzmacniać odrębną świadomość hindusów oraz głoszącą wielkość hinduizmu i hinduskich Indii. RSS ustala główną strategię hinduskich organizacji nacjonalistycznych. Wraz z ponad 60 organizacjami tworzy tzw. rodzinę Sangh Parivar. Spośród nich należy wymienić zwłaszcza założoną

Indian election results

By constituency, 2014

Rysunek 1. Podział mandatów między BJP i IKN w wyborach w 2014 i w 2009 r.

Źródło: *Promising the Good Times: An Overwhelming Election Victory Promises to Reshape Indian Politics*, „The Economist” z 24.05.2014; Press Information Bureau, India; BBC.

w 1964 r. Vishwa Hindu Parishad (VHP), czyli Światowe Zgromadzenie Hindusów, oraz utworzoną w 1981 r. Indyjską Partię Ludową (BJP), następczynią Bharatiya Jana Sang – pierwszej partii nacjonalistycznej, powstałej w 1951 r. Do rodziny tej zaliczane są także związki zawodowe i studenckie. Należy tu wymienić m.in.: Bharatiya Mazdur Sangh (Indyjskie Stowarzyszenie Robotników), które jest obecnie największym związkiem zawodowym w Indiach; Bajrang Dal; Akhil Bharatiya Vidyarthi Parisha, czyli największą organizację studencką w Indiach. Oblicza się, iż w organizacjach skupionych w Sangh Parivar działa aktywnie około 2,5 mln osób. Na temat RSS i jej znaczenia zob. W.K. Andersen, S.D. Damle, *The Brotherhood in Saffron: The Rashtriya Swayamsevak Sangh and Hindu Revivalism*, Boulder 1987; K. Jayaprasad, *RSS and Hindu Nationalism*, New Delhi 1991; C. Jaffrelot, *The Hindu Nationalist Movement and Indian Politics: 1925 to the 1990s*, London 1996; R.L. Hardgrave, *Hindu Nationalism and the BJP: Transforming Religion and Politics in India*, w: R. Dossani, H.S. Rowen (eds), *Prospects for Peace in South Asia*, Stanford 2005, s. 186–189.

taktyka ta przyniosła tak znaczące zwycięstwo BJP. Udało się bowiem zbudować szeroką koalicję społeczną, przekonać do siebie zarówno warstwę ubogą, klasy najniższe, ale także warstwę średnią o poglądach umiarkowanych, jak i nacjonalistów. Dokonano więc konsolidacji i mobilizacji tych zróżnicowanych grup społecznych. Badacze mówią o swoistym fenomenie społecznym, który określają właśnie falą Modiego⁴⁶.

Największym przegranym wyborów w maju 2014 r. był rządzący od 10 lat IKN, kierowany przez dynastię Nehru-Gandhi. Wśród przesłanek klęski należy wymienić: brak reform gospodarczych, najsłabsze od 1991 r. wskaźniki wzrostu gospodarczego, skandale korupcyjne w ostatnich latach (m.in. w telefonii komórkowej, podczas przyznawania koncesji na wydobycie węgla, w kontraktach wojskowych, przy organizacji w 2010 r. Igrzysk Wspólnoty Narodów w Delhi oraz w zawodowej lidze krykieta). Kwestią zasadniczą jest jednak brak lidera i wizji programowej tej partii. Rahul Gandhi, któremu brakuje charyzmy, nie odgrywał podczas kampanii wyborczej kluczowej roli. Nie stał się on przeciwwagą dla Modiego. Podstawowe pytanie brzmi: czy IKN będzie w stanie dostosować się do nowych uwarunkowań i wyzwań, czy znajdzie odpowiedniego lidera, który będzie odpowiadał na wyzwania rozwojowe Indii? Część badaczy uważa, że kryzys IKN może doprowadzić nawet do jego marginalizacji⁴⁷. Tezy te wydają się zbyt przedwczesne⁴⁸. Badacze są jednak zgodni, że przegrana w wyborach majowych oraz marginalizacja w Zachodnim Bengalu czy w Uttar Pradeś w wyniku wyborów do legislatur lokalnych w 2014 r. wymaga od partii podjęcia zdecydowanych inicjatyw oraz wybrania nowego przywódcy⁴⁹.

Ponadto wybory osłabiły partie regionalne, kastowe i populistyczne. Partie te uzyskały ok. 50% głosów oraz łącznie zdobyły ponad 170 mandatów, ale w porównaniu do ostatnich 25 lat nie będą miały tak dużego znaczenia. Nie będą bowiem pełnić roli jęczyczka u wagi przy tworzeniu koalicji rządowych. Podczas wyborów w 2014 r. swoją silną pozycję utrzymały dwie największe partie regionalne: All India Trinamool Congress (AITMC) Mamaty Banerjee w Zachodnim Bengalu (zdobył w wyborach ogólnokrajowych 34 mandaty) i AIADMK Jayaram Jayalalithy w Tamilnadu (37 mandatów). Liderki obu ugrupowań liczyły jednak na większy wpływ w krajowej polityce i raczej pozostaną w opozycji. Należy zwrócić uwagę także na dobry wynik Biju Janata Dal ze stanu Odisha i Telangana Rashtra Samithi z nowo utworzonego stanu Telangana na południu Indii. Aam Aadmi Party (AAP), antykorupcyjna partia Arvinda Kejriwala, która odniosła sukces wyborczy w grudniu 2013 r. podczas wyborów do zgromadzenia stanowego w Delhi i o której było głośno podczas całej kampanii, uzyskała jedynie cztery miejsca w Lok Sabha.

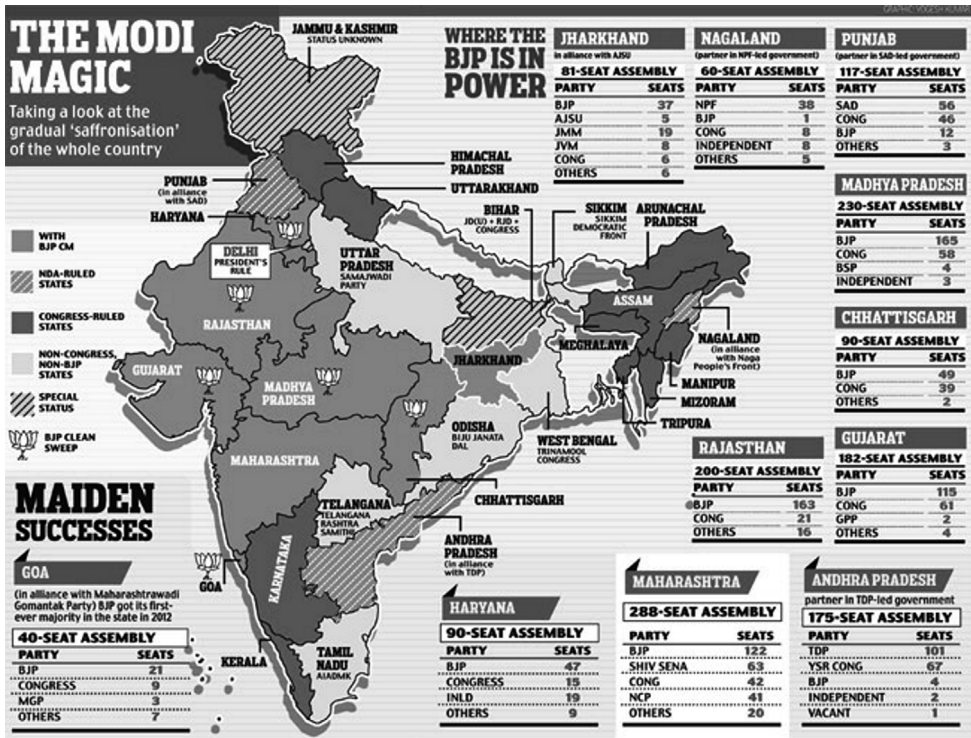
⁴⁶ P. Chhibber, R. Verma, *The BJP's 2014 'Modi Wave'*, „Economic & Political Weekly” 2014, nr 39, s. 50–56.

⁴⁷ F.A. Malik, B.A. Malik, *Indian National Congress at Cross Roads*, „International Journal of Research in Humanities, Arts and Literature” 2014, nr 7, s. 21–30.

⁴⁸ S. Kumar, *India's Congress Party Out of Power after 10 Years*, „The Diplomat” z 17.05.2014.

⁴⁹ Z. Hasan, *The Congress' Moment of Truth*, „The Hindu” z 11.08.2014.

Potwierdzeniem popularności BJP i jej lidera oraz oczekiwań związanych z jej nowymi rządami były wyniki wyborów do zgromadzeń stanowych. Część badaczy określiła zwycięstwo BJP i jej sojuszników w tych wyborach jako drugą falę Modiego⁵⁰. Uzasadniały to: wygrane w wyborach do stanu Maharasztra (gdzie od ponad 15 lat rządził IKN) i w stanie Haryana (gdzie także rządził IKN) w październiku 2014 r., odebranie władzy IKN w Andhra Pradeś dzięki zwycięstwu koalicyjnego partnera Telugu Desam Party (uzyskał 102 mandatów na 175; BJP uzyskała cztery mandaty) i utworzeniu z nim rządu stanowego w maju 2014 r., zdecydowane wygrane BJP i jej koalicjantów w stanie Jharkhand oraz bardzo dobry rezultat BJP w stanach Dżammu i Kaszmir⁵¹. Po wyborach do zgromadzeń stanowych w 2014 r. BJP ma większość w legislaturach w ośmiu stanach: Gudźarat, Madhya Pradeś, Chhattisgarh, Radżastan, Goa, Haryana, Maharasztra i Jharkhand. W trzech innych stanach i jednym terytorium związkowym – Pendżab, Nagaland, Andhra Pradeś i Puducherry – tworzy koalicję

Rysunek 2. Podział władzy w zgromadzeniach stanowych (stan na grudzień 2014 r.)

Źródło: Majority of States Now Ruled by BJP or Its Allies, „The India Today” z 25.12.2014, <http://indiatoday.intoday.in/story/bjp-jharkhand-jammu-and-kashmir-assembly-election-results/1/408691.html> (data dostępu: 27.01.2015).

⁵⁰ The Second Modi Wave, „The Economist” z 20.09.2014.

⁵¹ Election Commission of India, <http://eciresults.ap.nic.in/> (data dostępu: 24.01.2015).

rządową. W porównaniu do lat 2009–2013 BJP znacznie rozszerzyła swoje wpływy w zgromadzeniach stanowych. Indyjski magazyn polityczny „The India Today” pod koniec grudnia 2014 r. zjawisko to określił jako *The Modi Magic*⁵².

Zwłaszcza zwycięstwo w jednym z najbogatszych stanów – Maharasztrze – oraz bardzo dobre wyniki wyborcze w Dżammu i Kaszmirze mają istotne znaczenie; w przypadku pierwszego stanu chodzi o politykę gospodarczą, w przypadku drugiego – o politykę bezpieczeństwa.

Modi i jego najbliżsi współpracownicy podkreślali, że dopiero uzyskanie pozytywnego rezultatu BJP w zgromadzeniach stanowych w pełni pozwoli na realizację zapowiedzianych zmian. Zwracano uwagę, że powodzenie reform gospodarczych zależy nie tylko od rządu centralnego, ale również władz stanowych. Teza ta jest o tyle słuszna, że po 1991 r. stany uzyskiwały znaczne uprawnienia odnośnie do regulacji dotyczących m.in. inwestycji zagranicznych i kwestii administracyjnych związanych z uruchomieniem biznesu. Dla przykładu pełna liberalizacja handlu detalicznego i otwarcie się na zachodnie sieci supermarketów mogą być zrealizowane jedynie przy współpracy rządu i legislatur stanowych. Ograniczenie deficytu budżetowego będzie związane nie tylko z ograniczeniem subsydiów, ale także znacznym ograniczeniem deficytów stanowych. W przypadku wyborów do stanów Dżammu i Kaszmir, choć władze w Delhi tego oficjalnie nie potwierdzały, premier Modi do czasu ich zakończenia zwlekał z podjęciem rozmów z Pakistanem.

Wybory w 2014 r. do Lok Sabha i do zgromadzeń stanowych zapewniły BJP zdecydowaną większość w parlamencie oraz umocniły partię w części stanów.

3. Zmiany na scenie politycznej w Indiach – implikacje dla polityki wewnętrznej i zagranicznej Indii

3.1. Polityka wewnętrzna – ewolucja, nie rewolucja

Wyniki wyborów do Lok Sabha i zgromadzeń stanowych w kontekście polityki wewnętrznej należy analizować na dwóch poziomach: systemu politycznego oraz gospodarczym.

W kontekście systemu politycznego należy stwierdzić, że wybory z 2014 r. potwierdziły tendencję, która wystąpiła już podczas poprzednich wyborów w 2009 r. Po prawie 20 latach wydaje się, że na poziomie krajowym Indie odchodzą od systemu wielopartyjnego. Rządy w państwie zmierzają do systemu dominacji jednej lub dwóch głównych partii ogólnokrajowych, ewentualnie systemu dwu i pół partyjnego (biorąc pod uwagę wsparcie jednej/klika partii regionalnych; jednak wsparcie to nie będzie już tak kluczowe jak w latach 90. czy na początku XXI w.).

⁵² *Majority of States No Ruled by BJP or Its Allies*, „The India Today” z 25.12.2014, <http://indiatoday.intoday.in/story/bjp-jharkhand-jammu-and-kashmir-assembly-election-results/1/408691.html> (data dostępu: 27.01.2015).

Po drugie wybory i kampania potwierdziły, że demokracja indyjska jest stabilna. Wybory z 2014 r. potwierdziły również, że na poziomie krajowym nie mają szans projekty utworzone tuż przed wyborami, bez dłuższej historii. Przykładem jest chociażby AAP. Ponadto wybory potwierdziły, że Indusi odrzucają rewolucję; opowiadają się za zmianami, ale ewolucyjnymi. BJP musiała odejść od skrajnych haseł nacjonalistycznych na rzecz pragmatycznego programu reform gospodarczych. Mimo zaangażowania w kampanię RSS, która jest symbolem skrajnego nacjonalizmu, jej rola nie była uwypuklana.

Jednocześnie choć partie lokalne, regionalne czy kastowe nie stały się po tych wyborach niezbędnym partnerem, to nie należy zapominać, że uzyskały ok. 50% głosów. W wielu stanach partie regionalne lub kastowe odgrywają istotną rolę w dyskursie politycznym. Indyjska wizja porządku międzynarodowego nie może więc być wizją jedynie hinduską (zwolenników tzw. hindutwy). Musi ona być wypadkową kilkunastu wizji, które uwzględniają perspektywy różnych grup regionalnych, kastowych, osób działających aktywnie na szczeblu narodowym lub stanowym, pańcajatów oraz rad municypalnych.

Wydaje się, że wciąż aktualny jest komentarz „The New York Times” z sytuacji po wyborach w 1999 r.: „indyjska bogata różnorodność wydaje się czasami przeszkodą dla jedności kraju. Ostatnie wybory udowodniły jednak, że dzięki przewyciężaniu różnic za pomocą pokojowych i demokratycznych metod różnorodność może okazać się źródłem siły”⁵³. Demokracja zakorzeniła się bowiem w Indiach i to wbrew wielu niesprzyjającym uwarunkowaniom, takim jak: istnienie wielu różnych grup interesów, wysoki poziom analfabetyzmu, nieliczna na początku niepodległości Indii klasa średnia. Subrata K. Mitra zaznacza, że Indie są przykładem sukcesu w rozwoju demokracji wielokulturowej⁵⁴. Wzmocnienie federalizmu indyjskiego (m.in. decyzją Sądu Najwyższego z 1994 r. w sprawie rozwiązywania rządów stanowych przez prezydenta), władz lokalnych i sądowych są przesłankami do sformułowania tezy, że mamy do czynienia nie z upadkiem, lecz z rewitalizacją indyjskiej demokracji. Jej podstawą są wciąż federalizm, sekularyzm oraz różnorodność.

Wybory do parlamentu Indii oraz zgromadzeń stanowych nie są jedynymi kryteriami efektywności systemu demokratycznego w Indiach. Nie oznaczają one także braku wyzwań i problemów, które stoją przed Indiami. Jednym z nich jest wzrost napięć komunalistycznych w 2014 r. Od 2002 r., czyli od gwałtownych starć między muzułmanami i hinduistami, nie dochodziło do większych zamieszek. W 2013 i 2014 r. fala Modiego i zwycięstwo BJP umocniły oraz nadały nowy impuls do działania

⁵³ Cyt. za: A. Kohli, *Introduction*, w: A. Kohli (ed.), *The Success of India's Democracy*, Cambridge University Press, Cambridge 2001, s. 1.

⁵⁴ Zob. S. Mitra, *Constitutional Design, Democratic Vote Counting, and India's Fortuitous Multiculturalism*, „Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics. Working Paper” 2001, nr 4, s. 22–26.

skrajnym organizacjom nacjonalistycznym, takim jak RSS⁵⁵. Od maja 2014 r. wzrosła liczba starć komunistycznych, m.in. w stanie Uttar Pradeś. Coraz częściej dochodzi także do starć kastowych. Na kwestie wzrostu napięć społecznych i komunistycznych oraz braku w tej dziedzinie odpowiedniej polityki rządu Modiego zwracał uwagę coroczny raport Amnesty International z lutego 2015 r.⁵⁶ Nowy rząd nie przedstawił także do połowy 2015 r. żadnej propozycji reformy polityki afirmacyjnej. W przedstawionym pod koniec lutego 2015 r. projekcie budżetu nie ma mowy o programach niwelujących różnice społeczno-ekonomiczne między poszczególnymi stanami. Przyjęcie w grudniu 2014 r. aktu *Land Acquisition Ordinance*, który zwalnia rząd z wymogu uzyskania zgody lokalnych społeczności czy uwzględnienia ich opinii przy realizacji projektów infrastrukturalnych, wywołało wśród części komentatorów i opinii publicznej krytykę oraz oskarżenia o ograniczanie praw mniejszości. Część badaczy, biorąc pod uwagę specyficzne uwarunkowania lokalne, nepotyzm, powiązania rodzinno-partyjne i biznesowe, określa Indie nawet jako demokrację neoliberalną. Podkreślają, że system demokratyczny występuje jedynie w formie instytucjonalno-prawnej, nie zaś praktycznej⁵⁷. Gautam Adhikari pisze o wzrastającym przez lata deficycie demokracji w systemie politycznym Indii⁵⁸.

Wydaje się jednak, że tezy te nie są uzasadnione. Napięcia społeczne, etniczne i kastowe, których nie należy bagatelizować, nie doprowadziły mimo wszystko do destabilizacji państwa ani nie podważyły podstaw konstytucyjnych. Zwycięstwo BJP w wyborach w 2014 r. nie oznacza rewolucji w systemie politycznym Indii. Mimo wyborów do Lok Sabha i faktu, że część polityków BJP oraz przedstawiciele skrajnych organizacji nacjonalistycznych wypowiada się przeciwko federalizmowi, ostatecznie 2 czerwca powstał nowy, 29. stan w Indiach – Telangana (wyodrębniono go ze stanu Andhra Pradeś), ze stolicą w Hajdarabadzie.

Ponadto, mimo tak spektakularnego zwycięstwa, BJP musi wziąć pod uwagę doświadczenia IKN w wygranej w 2009 r. Rozczarowanie jego rządami i brak realizacji zapowiadzanych reform spowodowały znaczącą utratę elektoratu. Dominacja BJP, zdaniem Geoffreya Macdonalda i Babaka Moussaviego, w systemie politycznym jest także jedynie iluzją. Autorzy zwracają uwagę, że choć BJP uzyskała w Lok Sabha ponad 50% miejsc, to w głosowaniu uzyskała tylko 31% poparcia wyborców. Trzeba także wziąć pod uwagę, że BJP ma większość jedynie w ośmiu z 29 zgromadzeń

⁵⁵ I. Trivedi, *What Modi Can't Give India*, „Foreign Affairs” z 15.05.2014, <http://www.foreignaffairs.com/articles/141430/ira-trivedi/what-modi-cant-give-india> (data dostępu: 18.01.2015).

⁵⁶ *Amnesty International Criticises Modi Govt's Rights Record*, „The Hindu” z 25.02.2015, <http://www.thehindu.com/news/international/world/amnesty-international-criticises-modi-govts-rights-record/article6931794.ece> (data dostępu: 26.02.2015).

⁵⁷ *Illiberal India? Worrying Signs?*, „The Economist” z 19.02.2013, <http://www.economist.com/blogs/banyan/2013/02/illiberal-india> (data dostępu: 11.03.2015).

⁵⁸ G. Adhikari, *Is India Now an Illiberal Democracy?*, „The Times of India” z 21.04.2012, <http://timesofindia.indiatimes.com/edit-page/Is-India-now-an-illiberal-democracy/articleshow/12753336.cms> (data dostępu: 10.03.2015).

stanowych⁵⁹. BJP ma silny mandat społeczny, ale nie oznacza to bezwzględnej dominacji.

Potwierdzeniem tej tezy były wybory uzupełniające do Lok Sabha z 2014 r. oraz do zgromadzenia lokalnego w Delhi w 2015 r. Były one także pierwszym sygnałem ostrzegawczym dla urzędującego premiera Modiego. Dotyczyło to zwłaszcza utraty dwóch z trzech mandatów w stanie Madhya Pradeś, który jest uważany za bastion nacjonalistów. Przegrana w Biharze była zaś rezultatem sojuszu IKN i partii regionalnych, które uważają rządy BJP za zagrożenie dla koncepcji państwa świeckiego. Przykład Biharu może wskazywać, że część partii centrowych, lewicowych oraz świeckich może próbować stworzyć szeroki obóz anti-BJP w kolejnych wyborach. Oceny te są jednak przedwczesne. Dużo poważniejszym sygnałem zakończenia fali Modiego były wyniki do zgromadzenia stanowego w Delhi podczas wyborów 7 lutego 2015 r. AAD uzyskała 67 z 70 miejsc. Natomiast w wyborach do zgromadzenia w Delhi BJP odnotowała najgorszy w historii rezultat. Część analityków interpretowała tę porażkę jako „zakończenie miesiąca miodowego dla Modiego” oraz zwracała uwagę na rozczarowanie umiarkowanych wyborców brakiem zdecydowanych reform gospodarczych⁶⁰. Dużo większe znaczenie miały jednak czynniki lokalne i specyfika Delhi. AAD obiecywała w kampanii darmowy internet (Wi-Fi) oraz zmniejszenie opłat za śmieci i media. Ponadto zapowiadała walkę z korupcją wśród urzędników w Delhi⁶¹.

Powyższe uwarunkowania polityczno-społeczne należy wziąć pod uwagę, dokonując prób oceny poszczególnych rządów. Potwierdzają one bowiem tezę o złożoności, różnorodności i specyfice indyjskiej demokracji. Często są one także jednym z czynników hamujących tempo reform gospodarczych.

Mimo zapowiedzi przyspieszenia reform gospodarczych nowy rząd Modiego nie podejmował zdecydowanych kroków. Przez ponad 10 miesięcy koncentrował się na stabilizowaniu sytuacji gospodarczo-finansowej. W lipcu 2014 r. rząd przedstawił główne założenie do nowelizacji budżetu, które zostały przyjęte głosami koalicji NDA, a pod koniec lutego 2015 r. przedstawił swój pierwszy budżet na lata 2015–2016. Nowelizacja oraz nowy budżet były wyrazem nowego podejścia nie tylko do kwestii gospodarczych, ale także zarządzania państwem. Innowacyjność, otwartość na inwestycje zagraniczne, politykę handlową, przemysł zbrojeniowy i kwestie obronności traktowano w sposób całościowy. W obydwu przypadkach zapowiedziano wzrost gospodarczy. Projekt budżetu na lata 2015–2016 mówił o planowym wzroście PKB o ponad 8%. Zapowiedziano znaczący wzrost wydatków na projekty infrastrukturalne

⁵⁹ G. Macdonalda, B. Moussavi, *Minoritarian Rule: How India's Electoral System Created the Illusion of a BJP Landslide?*, „Economic and Political Weekly”, Vol. L, No. 8, s. 18–21.

⁶⁰ *BJP Trounced in Delhi by AAP in Big Blow for Modi*, <http://in.reuters.com/article/2015/02/10/india-election-idINKBN0LE07F20150210> (data dostępu: 15.02.2015).

⁶¹ *Narendra Modi's Party Set For Damaging Defeat in Delhi Elections*, „The Guardian” z 7.02.2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/feb/07/delhi-voters-poll-test-narendra-modi-popularity> (data dostępu: 5.03.2015).

(o ponad 11 mld USD) oraz założono redukcję podatku od osób prawnych o 25% w ciągu czterech lat⁶².

Propozycje budżetu rozczarowały jednak zwolenników głębszych reform. Rząd nie podjął decyzji m.in. w sprawie redukcji subsydiów. Brakowało także spójnego planu działania. „The Economist” zwracał uwagę, że Indie wciąż „czekają na główny akt, dokument”, który byłby mapą drogową dla kolejnej generacji reform gospodarczych⁶³. Część analityków podkreślała, że budżet na lata 2015–2016 jest próbą usatysfakcjonowania wszystkich⁶⁴. Wydaje się, że rząd Modiego nie chciał być postrzegany jako sprzymierzeniec wielkich firm, kapitału czy rynków finansowych. Elity polityczne BJP pamiętały, że niespodziewana przegrana partii w wyborach do parlamentu w 2004 r. była wynikiem braku szukania poparcia wśród ludności z najbiedniejszych warstw. Próbując uniknąć tej pomyłki, rząd prowadził dość ostrożną politykę gospodarczą. Cechowała się ona pewną próbą szukania równowagi między ambitnymi planami reform a zapewnieniem stabilności społecznej. Z jednej więc strony rząd Modiego podejmował działania na rzecz liberalizacji rynku (takie jak zapowiedź podniesienia maksymalnego dopuszczalnego poziomu kapitału zagranicznego w sektorze ubezpieczeń do 49% oraz większa otwartość na inwestycje zagraniczne w przemyśle węglowym i w sektorze kolejowym), z drugiej – zwłaszcza w dziedzinach wrażliwych społecznie – dążył do zachowania *status quo* (czego przykładem jest zablokowanie przez Indie w lipcu 2014 r. porozumienia Światowej Organizacji Handlu między 160 państwami; było to podyktowane chęcią zagwarantowania możliwości dalszego subsydiowania biednych rolników w Indiach)⁶⁵.

Prognozy gospodarcze oraz klimat inwestycyjny są jednak dla Indii korzystne. Raport Międzynarodowego Funduszu Walutowego przewiduje, że w 2016 r. pod względem tempa wzrostu PKB Indie (6,5% wzrostu) wyprzedzą Chiny (6,3% wzrostu)⁶⁶. Prognozę taką zapowiada również raport Banku Światowego *Global Economic Prospects* ze stycznia 2015 r. Według niego w 2017 r. wzrost PKB w Indiach wynosić będzie 7%, a w Chinach 6,9%⁶⁷.

Dla dalszych reform gospodarczych decydujące będą decyzje podjęte przez rząd Modiego w 2015 i 2016 r. Brak podjęcia reform m.in. w prawie pracy oraz brak realizacji projektów infrastrukturalnych może spowodować wyhamowanie gospodarcze Indii. Jednocześnie jednak Modi musi liczyć się z częścią polityków BJP oraz RSS,

⁶² *India Budget to Boost Investment*, BBC World News, 28.02.2015, <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-31654789> (data dostępu: 6.03.2015).

⁶³ *India's Budget: Waiting for the Main Act*, „The Economist” z 7.03.2015.

⁶⁴ *Modi's First Full Budget Aims to Please All in India*, BBC World News, 28.02.2015, <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-31671659> (data dostępu: 12.03.2015).

⁶⁵ S. Gupta, S. Ganguly, *Modi Bets the Farm*, „Foreign Affairs” z 12.08.2014, <http://www.foreignaffairs.com/articles/141872/surupa-gupta-and-sumit-ganguly/modi-bets-the-farm> (data dostępu: 22.02.2015).

⁶⁶ *World Economic Outlook: Update*, International Monetary Fund, Washington, 19.01.2015, s. 3, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/update/01/pdf/0115.pdf> (data dostępu: 24.02.2015).

⁶⁷ *Global Economic Prospects*, The World Bank, Washington, January 2015, s. 4.

którzy sceptycznie podchodzą do takich kwestii jak większe otwarcie gospodarcze Indii. Nie należy się więc spodziewać gwałtownych zmian. Proces reform będzie miał charakter ewolucyjny i stopniowy. Należy wykluczyć terapię szokową w sektorach i obszarach szczególnie wrażliwych społecznie.

3.2. Polityka zagraniczna: w kierunku sojuszu strategicznego z Zachodem

Wybory parlamentarne w 2014 r. miały wpływ na politykę zagraniczną i bezpieczeństwa Indii. No oznaczało to jednak rewolucji czy całkowitego przewartościowania strategii międzynarodowej państwa.

Wydaje się bowiem, że między elitami IKN i BJP od początku XXI w. istniał konsensus odnośnie do głównych kierunków i założeń polityki zagranicznej Indii. Były to: regionalizm (nieograniczający się jedynie do Azji Południowej, ale rozumiany przez pryzmat tzw. koncepcji rozszerzonego sąsiedztwa, obejmującego Azję Południowo-Wschodnią, Bliski Wschód, obszar Oceanu Indyjskiego), zaangażowanie w relacjach z państwami Zachodu (zwłaszcza z USA) oraz ekonomizacja stosunków z Chinami.

BJP i Modi, nie kwestionując głównych założeń polityki zagranicznej Indii, dali im nowy impuls. Przede wszystkim w relacjach z państwami Azji Południowej, Azji Południowo-Wschodniej czy Wschodniej oraz z USA położyli nacisk na kwestie strategiczne. Stosunków z tymi państwami nie ograniczano jedynie do spraw ekonomicznych. Relacje te zaczęto analizować w szerszym kontekście, przede wszystkim kształtującego się porządku międzynarodowego w regionie Azji i Pacyfiku.

Wydaje się, że rząd Modiego dużo większą wagę przywiązywał do zacieśniania strategicznych związków w regionie Azji i Pacyfiku oraz do równoważenia wpływów Chin na tym obszarze. Głównym partnerem zarówno w regionie, jak i w wymiarze globalnym są USA. Indie wybrały strategię *bandwagoning*, której istota polega na przyłączeniu się do silniejszego uczestnika wydarzeń (czyli USA) celem uniknięcia konfrontacji i uzyskania korzyści. Nie oznacza to, iż chcą się mu podporządkować. Indie będą jednak partnerem, a nie rywalem USA i innych mocarstw zachodnich. Zdają sobie bowiem sprawę, iż tylko taka strategia może zagwarantować bezpieczeństwo, stabilność i pokój w regionie Azji oraz w świecie.

Dowodem zacieśniania strategicznego sojuszu z USA były spotkania Modiego z prezydentem USA Barackiem Obamą we wrześniu 2014 r. i styczniu 2015 r. Podczas nich podpisano umowę o współpracy w dziedzinie militarnej na 10 lat. Udało się także wypracować kompromis w kwestii implementacji układu o cywilnych aspektach współpracy nuklearnej, który był zawarty jeszcze przez George'a W. Busha w 2008 r. W nowej polityce zagranicznej Indii względem regionów Azji i Pacyfiku oraz Oceanu Indyjskiego zakłada się aktywniejszą współpracę Delhi z Waszyngtonem. Dotyczy to zwłaszcza kwestii współpracy morskiej. Tak więc mimo że w przyjętej

w 2004 i 2009 r. doktrynie morskiej⁶⁸, a w 2007 r. – strategii morskiej⁶⁹, uznaje się obszar Oceanu Indyjskiego za indyjską strefę wpływów, to rząd BJP zdaje sobie sprawę, że jedynym efektywnym instrumentem realizacji tego celu jest strategiczna współpraca z USA⁷⁰.

Potwierdzeniem aktywnego, asertywnego oraz odwołującego się do realizmu politycznego podejścia Indii do regionów Azji Wschodniej oraz Oceanu Indyjskiego jest reaktywacja przez Indie koncepcji „strategicznego czworoboku”, czyli współpracy strategicznej USA–Indie–Australia–Japonia. Koncepcja ta pojawiła się po raz pierwszy w 2007 r. Indie obawiały się, że jej realizacja może zdestabilizować relacje z Chinami. Nowy rząd Modiego zakłada jednak, że zacieśnianie stosunków z USA, Australią i Japonią umocni pozycję Indii w regionie. Strategiczny czworobok ma gwarantować stabilność w regionie oraz równoważyć stopniowo wzrastającą pozycję Chin w regionie Oceanu Indyjskiego. Potwierdzeniami rodzącego się sojuszu polityczno-strategicznego są: podpisana podczas pierwszej od ponad 30 lat wizyty premiera Indii w Australii w listopadzie 2015 r. *Ramowa umowa o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa (Framework Agreement for Security Co-operation)*, która przewiduje większą koordynację wspólnych ćwiczeń marynarek Australii i Indii⁷¹; podniesienie we wrześniu 2014 r. rangi relacji indyjsko-japońskich z partnerstwa strategicznego do tzw. specjalnego strategicznego i globalnego partnerstwa (*Special Strategic and Global Partnership*)⁷²; porozumienie o współpracy i wymianie w dziedzinie bezpieczeństwa między Indiami i Japonią (*Memorandum of Cooperation and Exchanges in the Field of Defence*), która przewiduje udział Japonii we wspólnych ćwiczeniach morskich z USA i Indiami oraz Australią.

Polityka Indii wobec Azji Południowo-Wschodniej także nabrała nowej dynamiki. Podczas szczytu Azji Wschodniej w Mjanmie w listopadzie 2014 r. Modi ogłosił nową politykę wobec państw Azji Południowo-Wschodniej, tzw. *Act East Policy*, która ma zastąpić tzw. *Look East Policy*. Zmiana terminu miała oznaczać, że Indie chcą nie tylko być biernym uczestnikiem procesów w Azji Wschodniej, lecz aktywnie odgrywać tam rolę, zwłaszcza w Azji Południowo-Wschodniej. Chodzi przede wszystkim o zacieśnienie współpracy strategicznej z państwami tego regionu, m.in.

⁶⁸ *Indian Maritime Doctrine*, INBR 8, Indian Navy, Integrated Headquarters, Ministry of Defence, 25.04.2004; *Indian Maritime Doctrine*, INBR 8, Indian Navy, Integrated Headquarters, Ministry of Defence, Sivakasi: Standard Press (India) Pvt., Ltd., August 2009.

⁶⁹ *Freedom to Use the Seas: India's Maritime Military Strategy*, Indian Navy, Integrated Headquarters, Ministry of Defence, 2007.

⁷⁰ D. Scott, *The „Indo-Pacific” – New Regional Formulations and New Maritime Frameworks for US–India Strategic Convergence*, „Asia-Pacific Review” 2012, nr 2, s. 97–101.

⁷¹ D. Rajendram, *Collaborating across the Indian Ocean*, „Pragati” z 14.09.2014, <http://pragati.nationalinterest.in/2014/09/collaborating-across-the-indian-ocean> (data dostępu: 20.11.2014).

⁷² *Tokyo Declaration for India–Japan Special Strategic and Global Partnership*, 1.09.2014, Government of India, Ministry of External Affairs, <http://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/23965/Tokyo+Declaration+for+India+Japan+Special+Strategic+and+Global+Partnership> (data dostępu: 5.03.2015).

z Indonezją i Wietnamem. Wydaje się, że rząd Modiego będzie w dużo większym stopniu zwracał uwagę na kwestie związane z bezpieczeństwem w relacjach z państwami Azji Południowo-Wschodniej. Celem coraz bliższej współpracy militarnej jest zwiększenie potencjału odstraszącego tych krajów wobec Chin. Kwestia zapewnienia swobody żeglugi przez Cieśninę Malakka, a ogólniej zmniejszenie roli czynnika chińskiego w regionie, będzie płaszczyzną współdziałania Indii z państwami tego obszaru. Jednocześnie jednak New Delhi zdaje sobie sprawę, że zbyt agresywna polityka wobec Chin może zniechęcić państwa Azji Południowo-Wschodniej do bliższej współpracy z Indiami.

Przejawem nowego podejścia w polityce zagranicznej Indii jest także próba nawiązania nowych relacji z państwami Azji Południowej. Dla Indii kluczowe znaczenie będą miały zwłaszcza stosunki ze Sri Lanką. Władze w New Delhi z zadowoleniem przyjęły rezultaty wyników wyborów prezydenckich na Sri Lance w styczniu 2015 r., które nieoczekiwanie wygrał kandydat opozycji Maithripala Sirisena. Indie mają bowiem nadzieję, że w porównaniu ze swoim poprzednikiem, Mahindą Rajapakszą, nie będzie on prowadził tak prochińskiej polityki. New Delhi chciałoby ograniczyć wzrastające wpływy Chin na Sri Lance. O nowym otwarciu w stosunkach między tym państwem wyspiarskim i Indiami świadczy pierwsza od 28 lat wizyta premiera Indii na Sri Lance w marcu 2015 r. Indie zdają sobie sprawę, że Sri Lanka jest kluczowa w kontekście indyjskich aspiracji na Oceanie Indyjskim. Podczas przemówienia w parlamencie Sri Lanki Modi podkreślił, że stosunki międzynarodowe w XXI w. będą determinowane przez Ocean Indyjski⁷³. O nowej, aktywnej strategii Indii wobec tego regionu świadczą także wizyty premiera Modiego na Mauritiusie i na Seszelach w marcu 2015 r. Indie podpisały z Mauritusem porozumienie o współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa. Z Seszelami natomiast zacieśniły współpracę militarną⁷⁴.

Nowa, asertywna polityka Modiego w Azji nie oznacza dążenia do destabilizacji relacji z państwami, z którymi Indie mają nierozwiązane problemy graniczne. Przejawem jest tu m.in. zacieśnianie współpracy gospodarczej z Chinami, co ma służyć stabilizacji w subregionie. Dowodzi tego również wizyta Xi Jinpinga w Indiach we wrześniu 2014 r., podczas której poruszono kwestię większej dostępności chińskiego rynku dla indyjskich inwestycji oraz omawiano kwestię inwestycji chińskich w infrastrukturę komunikacyjną w Indiach. Ta pragmatyczna polityka nie będzie też jednak oznaczać, że Indie zamierzają zrezygnować z obrony swoich interesów w sporach z sąsiadami, czy też wyrzec się roli mocarstwa globalnego w przyszłości.

⁷³ *India Seeks Edge over China as Modi Visits Sri Lanka*, Reuters, 13.03.2015, <http://in.reuters.com/article/2015/03/13/sri-lanka-india-idINKBN0M919820150313> (data dostępu: 20.03.2015).

⁷⁴ *Modi's Indian Ocean Tour*, „The Hindu” z 16.03.2015. <http://www.thehindu.com/news/national/modis-indian-ocean-tour/article6982840.ece> (data dostępu: 17.03.2015).

4. Konkluzje: polityka gospodarcza i zagraniczna Indii po wyborach w 2014 r. – próba oceny

Wybory w 2014 r. przyniosły istotną zmianę na scenie politycznej po 10 latach. Zdecydowanie wygrała je BJP, a IKN poniósł jedną z największych porażek wyborczych w swojej historii. Oczekiwania na zmiany były duże. Tym bardziej że społeczeństwo indyjskie było rozczarowane stagnacją, korupcją i brakiem zdecydowania, które wyróżniały ostatnie lata (zwłaszcza 2011–2014) rządów IKN.

Wyniki wyborów w 2014 r. nie zapowiadają jednak rewolucji w polityce gospodarczej i zagranicznej Indii. Po pierwsze wynika to ze specyfiki polityczno-kulturowej Indii. Różnorodność językowa, kulturowa, złożoność problemów społeczno-ekonomicznych, coraz większe kompetencje stanów w kwestiach gospodarczych powodują, że ewentualne zmiany wymagają dłuższego przygotowania. Ponadto Indusi są tradycyjnie niechętni gwałtownym zmianom, są zwolennikami ewolucji. Pierwsze miesiące rządów Modiego cechują się ostrożnością, zwłaszcza w dziedzinie gospodarczej. Są próbą równoważenia z jednej strony oczekiwań środowisk biznesowych czy klasy średniej, z drugiej zaś premier dąży do usatysfakcjonowania warstw najuboższych. Nowy rząd stawia przede wszystkim na rozwój infrastruktury, modernizację rodzimego przemysłu oraz inwestycje zagraniczne. W celu wsparcia dynamicznego rozwoju rodzimej produkcji rząd Modiego zainicjował program *Make in India*.

Kwestią zasadniczą jest to, na ile rząd Modiego będzie zdeterminowany do przeprowadzenia reform gospodarczych. Brak ich podjęcia oznaczałby *de facto* rezygnację z aspiracji mocarstwowych. Rząd Modiego musi przede wszystkim dokonać reformy instytucjonalnej, zmniejszyć poziom biurokracji oraz uprościć procedury administracyjne w kwestiach gospodarczych. Należy jednak spodziewać się oporu ze strony nie tylko wpływowej i wciąż silnej biurokracji, ale także części biznesu. Dotychczasowy brak przejrzystego systemu sprzyjał bowiem korupcji i nepotyzmowi. Jednocześnie wewnątrz BJP wciąż silne są głosy o zabarwieniu antyzachodnim, ze sceptycyzmem oceniające plany liberalizacji gospodarczej. Nie oznacza to jednak, że Modi będzie słabym premierem, ulegającym poszczególnym ministrom i grupom nacisków. Wydaje się, że po 10 latach znów głównym ośrodkiem decyzyjnym – nie tylko formalnie, ale *de facto* – będzie urząd premiera. Pierwsze miesiące pracy Modiego potwierdzają tę tezę. W ostatnich bowiem latach rola premiera była stopniowo osłabiana przez przywódców partyjnych, liderów ugrupowań regionalnych oraz grupy nacisku. Nowy premier zdobywa zaufanie, bo nawiązuje do symboliki Gandhiego, nawołuje do odnowy moralnej, także w kontekście reformy instytucjonalnej.

Zdecydowanie i aktywność uwidoczniły się zwłaszcza w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Dotyczyło to zarówno poziomu debaty strategicznej, jak i wymiaru operacyjnego. Większość strategów związanych z rządem BJP opowiadała się za realistyczną wizją stosunków międzynarodowych. Podkreślano znaczenie siły militarnej. Modi oraz inni liderzy BJP zwracali uwagę na aspiracje mocarstwowe Indii.

Przejawem nowej polityki miały być spotkania premiera Indii z przywódcami mocarstw globalnych i regionalnych oraz reaktywacja koncepcji czworoboku strategicznego. Nowy rząd z dużo większą konsekwencją zaczął także realizować założenia strategii morskiej z 2007 r. i doktryny z 2009 r. Indie dążą do uzyskania statusu mocarstwa odpowiedzialnego za bezpieczeństwo w regionie Oceanu Indyjskiego. Aspiracjom tym mają służyć zbieżne interesy oraz wola polityczna Delhi i Waszyngtonu. W założeniach tzw. amerykańskiego zwrotu ku Azji⁷⁵, którego wyraz znajduje się m.in. w wytycznych Departamentu Obrony USA z 2012 r. *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Indie mają być „ekonomiczną kotwicą oraz gwarantem (dostarczycielem) bezpieczeństwa w szeroko definiowanym regionie Oceanu Indyjskiego”⁷⁶. Rolę Indii w tym obszarze potwierdza także wydawany przez Departament Obrony USA co cztery lata raport *Quadrennial Defense Review*⁷⁷. Poprzedni rząd Indii, pod wodzą Singha, z ostrożnością podchodził do aktywnej roli w regionie Oceanu Indyjskiego. W wymiarze operacyjnym nie koncentrował się tak jednoznacznie na kwestiach strategicznych w tej sferze. Rząd Modiego postrzega region Oceanu Indyjskiego w kontekście rywalizacji z Chinami i kształtującego się nowego porządku regionalnego w Azji Wschodniej. Stąd zarówno Modi, jak i elity BJP coraz częściej używają terminu „region Indo-Pacyfiku”⁷⁸. W ten sposób Indie chciałyby podkreślić swoją rosnącą rolę także w regionie Azji Wschodniej⁷⁹. Zdają sobie bowiem sprawę, że ich rola w Azji Wschodniej, zwłaszcza w dziedzinie bezpieczeństwa, jest dużo mniejsza niż w regionie Oceanu Indyjskiego.

Asertywna postawa Indii nie oznacza militaryzacji polityki zagranicznej. Potwierdzeniem tego są chociażby założenia nowego budżetu na lata 2015–2016. Wydatki obronne zwiększą się o 11%, do poziomu 40 mld USD⁸⁰. Indie zdają sobie sprawę, że kwestiami kluczowymi są rozwój gospodarczy i przewyższenie problemów społeczno-ekonomicznych. Celem nowej polityki rządu Modiego nie jest więc rewolucja, lecz stopniowe wprowadzanie reform. Nowa strategia Indii, zmiany w indyjskiej wizji porządku międzynarodowego, dostosowanie środków strategii do nowej sytuacji mają służyć realizacji przez New Delhi podstawowego elementu w jego wizji świata, jakim jest osiągnięcie statusu mocarstwa globalnego.

⁷⁵ Szerzej na temat strategii USA w regionie Oceanu Indyjskiego zob. P. Dombrowski, A.C. Winner (eds), *The Indian Ocean and US Grand Strategy: Ensuring Access and Promoting Security*, Georgetown University Press, Washington 2014.

⁷⁶ *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Department of Defense, United States of America, Washington 2012.

⁷⁷ *Quadrennial Defense Review 2014*, Department of Defense, United States of America, Washington 2014.

⁷⁸ P. Chacko, *The Rise of the Indo-Pacific: Understanding Ideational Change and Continuity in India's Foreign Policy*, „Australian Journal of International Affairs” 2014, nr 4, s. 433–452.

⁷⁹ *Daunting Challenges and High Opportunities: India After Elections 2014. What the New Government Needs to Focus On*, „FES India Paper” 2014, July, s. 2.

⁸⁰ F.-S. Gady, *Is India's Defence Budget Adequate?*, „Diplomat” z 3.03.2015, <http://thediplomat.com/2015/03/is-indias-defense-budget-adequate/> (data dostępu: 10.03.2015).

Parliamentary Elections in India in 2014: Implications for the Domestic and Foreign Policy

In 2014, India held elections to the lower chamber of the parliament, the Lok Sabha (People's Assembly). For the first time since 1984, one party won more than 50 per cent of the seats in the lower chamber, which allows it to govern independently. The victory of the National Democratic Alliance coalition led by the Indian People's Party (Bharatiya Janata Party, BJP), which will have 336 seats (in 543) in the Lok Sabha, and the worst election result of the Indian National Congress ever (only 44 seats) shaped a new political scene in India. The aim of this article is to analyse the election results and discuss their impact on the political system and on India's foreign and economic policy.

The key concept of the article is to seek an answer to whether the victory of the BJP and the establishment of the new government led by Prime Minister Narendra Modi will have an effect on the pace of economic reform and foreign policy of India. It seems that such a decisive victory of one party gives India an opportunity to carry out the necessary but difficult reforms, especially in the agricultural sector, labour law, etc. However, we should avoid explicit opinions because any analysis of the elections to the Lok Sabha should take into account the specificity of India, which is a diverse and multicultural country. The article presents the possible scenarios for domestic and foreign policy, but it seems that the results of the elections will bring evolution rather than revolution. This applies especially to domestic policy. We should not expect any significant acceleration in the implementation of unpopular reforms. Considerable changes are much more likely to take place in India's foreign policy.

Keywords: National Democratic Alliance, Bharatiya Janata Party, BJP, Indian National Congress, Lok Sabha, Modi Wave, Indo-Pacific region, Indian Ocean region, strategic quadrangle, ASEAN, India's foreign policy